

ՊԱՏՐԻԱՐԲԱԿԱՆ ՊԵՐԱԹ

Օսմանեան պետութեան մէջ ընա-
կող ազգայինք ՚ի լոյս գիտէին ցարդ
որ իրենց պատրիարքական աթոռն՝
Ֆէթիհ Սուլթան Մէհմէտի հրա-
մանաւ՝ Կ. Պօլիս փոխադրուելէն ՚ի
վեր՝ արքունուստ առանձնաշնորհու-
թիւններ կը վայելէ, որք յատկապէս
Պատրիարքական ՊԵՐԱԹԻՆ մէջ կ'ամ-
փոփուին: Ահա այսօր, շնորհիւ Կեդ-
րոնական ընդհանուր Ժողովոյ որոշ-
ման, Ամեն. Ներսէս սրբազանի պե-
րաթը գրեթէ բոլոր ազգային թեր-
թերը կը հրատարակեն: Անշուշտ ա-
մէն պատրիարքական գահակալութե-
աւթիւ՝ պէրաթներ շնորհուած, ազ-
գային խորհրդարաններու չորս պա-
տին մէջ քանի մը քաղաքագէտ և մե-
նաշնորհ Հայեր անոնց պարունակու-
թեանց վերահասու եղած են և ապա
երկիւղածութեամբ գիւանատան ա-
մենէն ամուր և վայելուչ վայրը պա-
հուած են, իբրեւ ազգային ինքնօրի-
նութեան իրաւանց անգին ու նուր-
բական գանձեր, սակայն երբէք այս
պիտի արքայական հրովարտակներ՝ Ընդ-
հանուր Ժողովոյ մէջ կարգացուելէն
ետեւ՝ հասարակութեան չէին հաղոր-
դուած: Ուրեմն այս գրեթէ եզական
և նշանակութեան արժանի ընթացք
մ'է, որ թերեւս այսուհետեւ սովոր-
ութիւն դառնայ, գովելի սովորու-
թիւն մը որով տէրութեան պաշտօ-
նակալք Վեհ. Սուլթանին կամաց վե-
րահասու լինին և հնազանդին, հա-
մայն ազգն իր շաիր, իրաւասութիւ-
նըն, յարգն իմանայ և պաշտպանէ, իր
պատրիարքական աթոռին հիմունքը
տեսնելու վիճակի մէջ գտնուի և ըստ
այնմ դատէ, կռէ և շարժի:

Ուրիշ ինչ որ է այս հրատարակու-
թեան շարժառիթն, ամէն Հայ զայն

կարգալով բնապէս քանի մը խորհրդա-
ծութիւններ ընելու կը պարտաւորի:
Ի հարկ է առանձինն հարցնելէն ետեւ
թէ արդեօք չորս հինգ՝ դարէ ՚ի վեր
արքունուստ շնորհեալ պէրաթներն մի
և նոյն սճն ու տրամադրութիւններք
կը պարունակէն, թէ արդեօք՝ եթէ
կան այլայլութիւններ, ասոնք ազգին
նպաստաւոր են թէ աննպաստ. եւ
թէ մեր պատրիարքական Գահակալին
արդի պէրաթն նախորդներուն վրայ
առաւելութիւն մը կը պարունակէ՝ ար-
դեօք, Հայն կրտսիպուի իր աչայ առ-
ջեւ գանուած պէրաթին վրայ կեդրո-
նել իր խորին ուշադրութիւնն և անոր
հանգամանքն ըմբռնել, քանի որ ան-
կարող կը գտնուի իր հարցումներուն
գահացուցիչ պատասխաններ տալու,
վասն զի նախկին Պատրիարքաց պե-
րաթները լոյս տեսած չեն, որ բաղդա-
տէ և եղբակացութիւն մը հանէ:

Իրաւի՝ պէրաթին ընդհանուր ու
գին և հանգամանքն Օսմանեան թա-
գին փառաց նշանաւոր փայլ մը կը յա-
ւելուն, և Հայ ազգութեան էութեան
մեծ երաշխաւորութիւն մը կընծայեն.
ըստ որում՝ կրօնից և պաշտապանց ա-
ղատութեան, կրօնական թշուառու-
թեան և ազգային ինքնօրինութեան
սկզբանց վրայ հիմնեալ են. իրաւունք-
ներ՝ որոց գործադրութիւնն ոչ միայն
մեր ազգն այլ բոլոր Օսմանեան պե-
տութեան տարբեր տարբեր ազգա-
նութիւնները կը վայելեն ՚ի վաղուց
հետէ, մինչդեռ ուրիշ բարեկիրթ եւ
ազատասէր համբաւեալ տէրութիւն
ներ դեռ եւս այս թշուառութեան
սկզբունքն իսկ ընդունելու կը վարա-
նին եւ դաւանութեան խնդիրներու
մէջ մանեղով խորճ և հոգի կը հարը-
տահարեն:

Այս սկզբանց համեմատ, պէրա-
թը կը ճանչէ պատրիարքական իշխա-

նույն թիւն մը որ Բ. Դրան առջեւ ազգին միջնորդ և պատասխանատու, արտոնութիւն ունի իր իրաւասութեան սահմանին մէջ ամէն ինչ անօրինակ՝ ազգային օրինաց համեմատ, արտաքին որ և է միջամտութիւն մերժելով, և թագիրներն ներկայացնել կրօնական խնդիրները⁽¹⁾ մասին, որոց պարտ ու պատշաճ յարգն ու գործադրութիւնն չը պիտի զտցուին: Աւելին Հայն ոչ միայն պէրաթիւն ուժով իր կրօնն անարգել դաւանելու իրաւունք ունի, իր եկեղեցւոյն օրինաց և արարողութեց համեմատ՝ այլ և իր ազգային և կրօնական գործոց վարչութիւնն ըստանձնել, հասարակել ընդհանրական օրինաց համաձայն: Այս ընտրական օրինաց մարմինն Սահմանադրութիւնը լինելով Վեհ. Սուլթանը վերստին կը հաստատէ զայն իր բարձր հրամանաւ, ինչ կ'ըսենք, զայն կ'անուանէ և կը սահանջէ որ ըստ այնմ անօրինութիւն ազգային գործերը: Այնուհետեւ պէրաթը կը յիշատակէ մի առ մի այն արտոնութիւններն զոր կը վայելէն եկեղեցական հաստատութիւնք, կալուածք և վանօրէք և կրկին կրկին կը պատուիրէ տէրութեան պաշտօնակալաց որ այս իրաւունքը յարգեն, արդարութիւն հատուցանեն և երբէք Ս. Պատրիարքին պաշտօնին վերաբերեալ գործոց չը խառնուին և չը հակառակին:

Ահա այս է համառօտ իմաստն պատրիարքական պէրաթին զոր ամեն Հայ յարգելու պարտաւոր է: Թերեւս գտնուին այնպիսիներ որ ազգային իշխանութիւնը տարբեր տեսութեամբ

նկատելով՝ տարբեր տեսութիւններ ընդունած են: Ի հարկէ անոնք որ սովոր են այս իշխանութիւնն միշտ սեղմեալ, մշտ տկար, միշտ աննշան երեւակայել ու հրատարակել, որպէս զի իրենց անձնական կարեւորութիւնն ու կայութիւնն ՚ի վնաս ազգին բարձրացնեն՝ տհաճութեամբ պիտի դէտեն արտոնութիւններ որ իրենց կարծիքն ՚ի դերեւ հանելով, զարմանալի փառասիրական նպատակներու կը հակառակին: Աստի պիտի ջանան անոնց անգործադրութեան մէջ յոյս և միտք թարութիւն գտնել, փոխանակ ազգային իշխանութեան սատար գտնուելով փառաւորութեւ: Անոնք որ ազգային իրաւասութեան մասին աւելի բարձր, աւելի մեծ գաղափարներ ունեն, թերեւս վհատին որ իրենց անկալութիւններն մասամբ ՚ի դերեւ կ'ենեն և յուսաբեկ ազգային գործերէ կ'ընկրկին: Իսկ դաս մը մարդիկ՝ որ օրինաց գրոյն և գործադրութեան մէջ եղած տարբերութիւնը նկատելով անտարբեր կը մնան որ և է իրաւանց՝ մեծապէս կը սխալին, ըստ որում իրենց պաշտօնն ազգային շրջանին մէջ կրմունան: Օրէնք, արտոնութիւն, իրաւունք որ կը տրուին մարդոց գործադրուելու համար է, և երբ անգործ մնան՝ յանցանքն օրինաց չէ այլ պարագանց անհատներու՝ որ օրինաց մէջ ինքնաշարժ կարողութիւն մը կ'երեւակայեն: Ստէպըսն ենք և վերստին կը կրկնենք որ դեռ եւս մեր կացութենէ, մեղէ տրուած արտոնութիւններէ օգուտ քաղել չգիտնալէն զատ՝ ոչ միայն անոնց անգործադրութեան այլ կործանական պատճառ կը դառնանք: Այլ ազգն ՚ի վաղուց ստացած իրաւունքն արիութեամբ պաշտպանելու գիտութիւնն ու կարողութիւնն ունենալ՝ այսօր մեծագոյն իրաւանց տիրացած պի

(1) Այսպէս կը հաստատուի Ազգ. Պատրիարքարանի՝ քաղաքային խնդիրներու մասին՝ տեղեկացրելու համար ունեցած նախկին իրաւանց բարձումը, մինչդեռ յուսալի էր որ Ամեն. Ս. Պատրիարքն այս իրաւունքը վերահաստատելու միջոցները զանց չպիտի ընէր:

տի լինէր : Մեր ամենուն որորոքն է ուրեմն պոռչտականել արքունուստ շքնորհեալ արտօնութիւններն և ազգային օրէնքն ամեն յեղակարծ պատահմանց գէմ, և սատար կանգնիլ ազգային օրինաւոր իշխանութեան որ միայն բոլոր Հայոց բարոյական աջակցութեամբը կարող է զօրանալ և յայտնապէս յօգուտ ազգին գործելու ստիպուին :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՆԱԿԱՆՔ ԵՒ ԴՈՒՍԱԲՕՐՔ

Ռուսիոյ լայնածաւալ տէրութեան մէջ թէ բազմութիւ ազգեր կան եւ թէ դաւանութեան կողմէն շատ բաժանումներ : Որչափ որ Ռուսիոյ տէրութեան գլխաւոր նպատակն է ամեն ազգեր, լեզուներ, դաւանութիւններ ի մի ձուլել, ըստ կտակի Մեծին Պետրոսի . բայց կան տակաւին նոյն իսկ ազգաւ Ռուս եւ Ռուսախոս հերձուածներ, որոնք Ռուսիոյ եկեղեցւոյ դաւանութենէն արտաքոյ նոր դաւանութիւններ ունին, եւ սոյն բաժանումներն որչափ որ հալածանքներ կը բաժնեն և կը կրեն, դարձեալ կը յարատեւեն իրենց ընթացքին մէջ : Այս հերձուածներն շատ են, բայց մենք երկուքին վերայ միայն համառօտ տեղեկութիւն պիտի տանք, որոնք շատ հետաքրքրական են և շատերուն գրեթէ անձանօթ, ինչպէս որ անձանօթ են Ռուսաստանի անդնդախոր ծոցին մէջ դանուած բազմութիւ ազգայնութեանց ցեղական եւ բարոյականութեան կեանքն ու կենցաղն :

Այս երկու բաժանումներն են Մալականք, (կաթնակերք) և Դուսաբօք, (հոգւով մարտնչողք) : Սոքա Ռուսիոյ եկեղեցիէն բաժնուեցանայն ժամանակ, երբ 1654 թուականին, Ալէքսի Միխայէլովիչի հրամանաւ, Նիկոն Պատրիարքն Սինօդ կազմեց և սկսաւ Աստուածաշունչն և Եկեղեցւոյ արարողութեան գրքերն քննութեան առնուլ և սրբագրել :

Սոյն հերձուածներն, որ զիրենք Սպարդիլի կ'անուանեն, այսինքն հաւանդ հաւատոյ հետեւողք, սաստիկ կերպիւ ընդդիմացան և ամենեւին չը կամեցան ընդունիլ Պատրիարքի սրբաբազրութիւնն, այնգելով, որ արարողական գրքերու մէջ փոփոխութիւններ մտած են, և այս տեղէն յառաջ եկաւ բաժանումն կամ հերձուածն : Մեծն Պետրոս ջանաց Ռուսիոյ տիրող եկեղեցւոյն հպատակեցնել, բայց հալածանաց սաստիկ միջոցներն անօգուտ եղան և հերձուածն զօրացաւ :

Նիկողայոս Կայսրն ևս Մեծին Պետրոսի փորձն փորձեց և հօր ընդդիմադրութիւն տեսնելով՝ հերձուածողաց մեծ մասն աքսորեց Անգրկովկասեան երկիրներն, որպէս զի տառապանքէ և չքաւորութենէ ստիպեալ՝ հոյսաւ կին իշխող եկեղեցւոյն : Սակայն նոքա ամեն տառապանք, քաղց, մերկութիւն, մուրացկանութիւն և թափառականութիւն յանձն առին և ամենեւին չը շեղեցան իրենց ընթացքէն : Սոյն աքսորականներն այն ժամանակէն ի վեր բնակութիւններ հաստատած են Անգրկովկասեան երկիրներու մէջ և կը յարատեւեն իրենց դաւանանքին վերայ :

Մալականներն գրեթէ Ռուսիոյ Քուարքներն են . Ռուսիոյ եկեղեցւոյն ծէսերն եւ արարողութիւններն չ'են ընդունիր, խանդարեալ կարծելով .